

DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN – PILON AL DEPĂȘIRII CRIZEI PANDEMICE

Victoria CIOBANU, studentă, Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Alina SUSLENCO**, dr., lect. univ.

Abstract: *In this paper were analyzed the most important conceptual-methodological aspects regarding the analysis of the human capital in the Republic of Moldova. In this sense, we analyzed the situation in the Republic of Moldova and factors that could help the country in accessing investments of the human capital in the context of the COVID-19 pandemic. The research methodology focused on the use of several methods such as: analysis, synthesis, induction, deduction, tabular method, graphics, and comparative analysis. In conclusion, we note that the Republic of Moldova needs to intensify the process of development human capital at the national level for.*

Keywords: *investments, investment projects, investment programs, selection criteria, investment process.*

Încercând să analizăm noțiunea de capital uman, am observat că această noțiune înglobează toate cunoștințele, bagajul de aptitudini și capacități pe care le are un angajat al unei firme și pe care îl utilizează în dezvoltarea întreprinderii la care muncește.

De asemenea, putem menționa că în calitate de fundament al teoriei capitalului uman servesc abordările filozofilor și cele ale clasicilor, cu privire la capacitățile de cunoaștere și producție ale individului, unde cunoașterea este o facultate mentală a omului, după cum subliniază Platon în „Republica, concepția mentală a cunoașterii”.

Omul este „ființa care ordonează”, care clasifică multitudinea de cunoștințe pe care practica i le furnizează în lumea fenomenelor pe care le constată [1, pp. 14-25].

Teoria capitalului uman a fost analizată și de către cercetători precum William Petty, care, în lucrările sale, efectuează o măsurare cantitativă în expresie monetară a valorii unei vieți omenești, asimilând-o cu câștigul obținut de-a lungul unei vieți active, astfel încât să se poată măsura apoi sacrificarea economică (evaluând producția sacrificată prin suma salariilor care ar fi putut fi câștigate de către soldații englezi). Acesta consideră că dezvoltarea individului este capital fix, iar capacitățile sale de producție constituie capitalul circulant [11, pp. 28-32].

Părintele economiei, Adam Smith, în lucrarea sa „Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei”, în 1776, susținea că ființa umană este rațională și calculată, fiind motivată în principal de interesul economic individual. Cercetătorul a considerat că este de la sine înțelesă încercarea oamenilor de a reduce cantitatea de timp și de efort acordată muncii, astfel încât până și „lucrătorii de rând” vor „încerca, în mod firesc, să găsească metode mai simple și mai facile de a desfășura munca”. Această idee conduce, în mod evident, la inventarea și perfecționarea mașinilor și a diviziunii muncii, ca proces firesc și necesar, realizat printr-o instruire adecvată.

Concluzionând, putem menționa că Adam Smith are meritul de a sublinia trei valori cruciale redate în figura de mai jos.

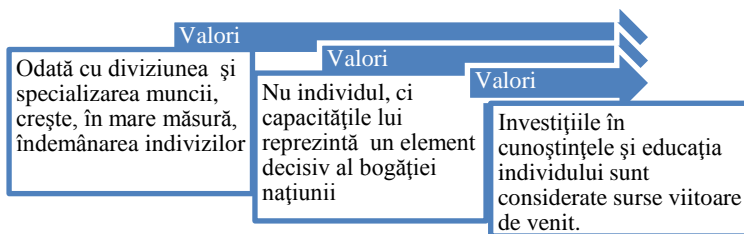

Figura 1. Valorile menționate de către A. Smith

Sursa: adaptată de autor după [11]

În concepția lui K. Marx pot fi evidențiate două elemente determinante ale capitalului uman:

1. Spre deosebire de conceptul „homo economicus”, în care calitatea determinantă era individualismul, în conceptul lui K. Marx omul este studiat ca parte a întregului (al grupului, clasei), purtător al unor relații și interese.
2. Valorile spirituale ale individului și societății reprezintă componența producției sociale [11].

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, sub influența progresului tehnico-științific și al schimbărilor structurale din economie, s-a simțit că mecanismele de piață nu asigură în mod automat necesitățile economiei în resurse umane calificate. Prin urmare, erau necesare eforturi suplimentare pentru a „produce” resurse umane cu calități noi [7, pp. 132-141]. Acest fapt a servit drept premisă pentru apariția unei noi teorii economice concretizate în gândirea teoriei capitalului uman.

Cercetătorul J. Mincer, în lucrarea „Investiția în capitalul uman și distribuția veniturilor personale”, publicată în Journal of Political Economy în 1958, utilizează termenul de capital uman și, în opinia lui, acesta are un rol dual în procesul creșterii economice:

- *ca stoc de abilități*: produs de educație și instruire, capitalul uman este un factor de producție alături de capitalul fizic și „munca brută” în producerea outputului;
- *ca stoc de cunoștințe*: sursă de inovație, cauză importantă a creșterii economice [11, pp. 71-78].

Cheltuielile educaționale și de sănătate sunt tratate de T. Schultz drept investiții, în scopul creșterii productivității muncii, implicit al creșterii economice, iar progresul în domeniul sănătății și educației reprezintă variabila-cheie a dezvoltării economiei în secolul al XX-lea. Sunt identificate și analizate cinci surse de formare și de perfecționare a capitalului uman: serviciile de sănătate care afectează speranța de viață și vitalitatea persoanelor, formarea profesională (inclusiv instruire) organizată de către companii, sistemul de învățare de la școala primară la învățământul superior, curriculum și formarea pentru adulți, ce sunt organizate de către companii și migrația persoanelor și familiilor pentru găsirea unor oportunități de muncă.

Centrul de Informare și Documentare Economică din cadrul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române a consacrat mai multe studii problematicii capitalului uman. Lucrări semnificative în dezbateră conceptului de capital uman au avut specialiști din cadrul acestui institut, precum: Aida Sarchizian, Diana Preda, Steliana Perț, Florin-Marius Pavelescu.

Teoria capitalului uman nu a reușit întotdeauna să satisfacă așteptările privind soluționarea problemelor în domeniu. O astfel de problemă o constituie faptul că elementele teoriei capitalului uman pot fi utilizate doar la procesele de producție la scară, pentru diferențierea remunerării pe nivele de calificare. Însă în viziunea noastră, neajunsurile teoriei capitalului uman sunt redată în figura 2.

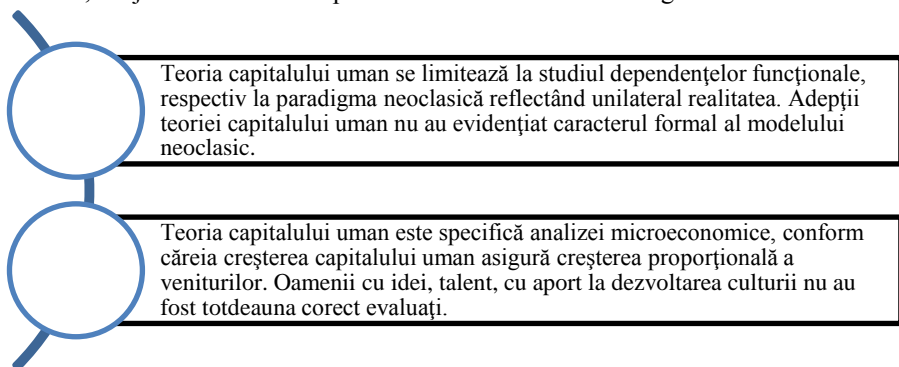

Figura 2. *Neajunsurile teoriei capitalului uman*
Sursa: elaborată de autor

Generalizând abordările de bază ale teoriei capitalului uman, putem afirma: capitalul uman reprezintă măsura capacităților și calităților individului, formate în urma investițiilor care, fiind utilizate eficient, conduc la creșterea productivității muncii și a veniturilor și deci la creșterea competitivității organizației.

Un fenomen tipic pentru Republica Moldova și pentru țările mai slab dezvoltate din lume este fenomenul cunoscut sub denumirea de „erodarea capitalului uman” care contribuie la șomaj.

Subutilizarea capitalului uman, erodarea lui prin fenomenul șomajului reprezintă manifestări ale crizelor lumii actuale, care afectează economia și societatea în ansamblul ei. Ca urmare a nevalorificării integrale a capitalului uman pe piața muncii, acesta se deteriorează, își pierde calitățile, risipind resursele investite în formarea și dezvoltarea sa. Dimensiunea șomajului și rata șomajului sunt parametrii rezultați ai pieței muncii și expresii ale stării de sănătate și funcționalitate a organismului economic în ansamblu. Șomajul prezintă variații notabile, nu numai în termeni de timp, dar și de regiuni ale globului. În timp ce unele țări se caracterizează printr-o participare ridicată a forței de muncă, suferind doar de rata inevitabilă a șomajului, altele, acestea constituind majoritatea, se confruntă cu dificultăți majore din cauza unor rate înalte ale șomajului, de natură structurală. Fiecare punct procentual al șomajului peste rata minimă inevitabilă reflectă lipsa de performanță a economiei în cauză.

Din analiza tabelului 1, putem observa că în ultimii trei ani, perioada 2017-2019, în Republica Moldova se observă o rată a șomajului ridicată. Dacă analizăm după nivelul de instruire, pentru a vedea care nivel este cel mai vulnerabil în fața acestui fenomen, putem evidenția că, în anul 2017, cea mai înaltă rată a șomerilor din rândul persoanelor cu studii secundar profesionale a atins valoarea de 13,6%, înregistrând o descreștere la nivelul anului 2018 cu 5,0%, atestându-se valoarea de 8,6%, ca în anul 2019 să ajungă la valoarea de 12,1%, înregistrând astfel o creștere de 3,5%. O altă categorie vulnerabilă este cea a persoanelor cu studii superioare care a înregistrat valoarea de 11,3% pe când în anul 2018 a scăzut și a ajuns la valoarea de 9,7% și în 2019 ajungând la valoarea de 7,1%.

Tabelul 1. Analiza șomajului în Republica Moldova după nivelul de instruire, 2017-2019

	2017	2018	2019	Abaterea 2019/2018	Abaterea 2018/2017
Superior	11,3	9,7	7,1	-2,6	-1,6
Mediu de specialitate	6,1	5,7	5,0	-0,7	-0,7
Secundar profesional	13,6	8,6	12,1	-5,0	+3,5
Liceal, mediu general	9,8	6,5	8,9	-3,3	+2,4
Gimnazial	1,6	7,5	13,2	+5,9	+5,7
Primar sau fără școală	0,2	0,5	0,5	0	+0,3

Sursa: elaborat în baza Biroului Național de Statistică, 2019

Acest lucru denotă faptul că în Republica Moldova se menține problema încadrării în câmpul muncii, deoarece persoanele cu studii medii și superioare tinere mai greu își găsesc un loc de muncă din cauza capitalului uman scăzut și a nivelului de pregătire redus, care nu face față cerințelor locului de muncă. De aceea este imperială necesitatea de adaptare a potențialului angajaților la cerințele pieței muncii, de îmbogățire a capitalului uman cu noi valori universale, cerute de piața muncii. Studenții trebuie să aibă un capital uman vast, să fie pregătiți de a face față cerințelor pieței muncii. Doar astfel vom putea pune în valoare aptitudinile lor și vom putea obține noi valori și competențe.

Asigurarea calității capitalului uman din învățământul superior, din perspectiva formării și atestării competențelor profesionale, vizează două categorii de resurse umane:

a) absolvenții – prin asigurarea competențelor, deprinderilor și abilităților care să le permită o inserție facilă pe piața muncii, în acord cu cerințele acesteia;

b) corpul academic – prin formarea sa în spiritul dezvoltării și modernizării formării inițiale și continue. Prin urmare, activitatea din universități, finalitatea acesteia, trebuie să fie corelată cu stringențele societății, cu celelalte niveluri de organizare a învățământului și cu realitățile din economie. O funcție importantă a universității este aceea de vector principal în schimbarea pozitivă a condiției umane, în dezvoltarea valorilor spirituale și materiale ale societății. Lucrul acesta nu se întâmplă de la sine. Instruirea și educația studenților sunt proiectate, organizate și desfășurate pe baza conturării unui cadru reglementativ specific, a unor modele de acțiune verificate prin practica universitară și o îndrumare metodică adecvată.

În continuare, vom reda componentele capitalului uman format în cadrul universităților.

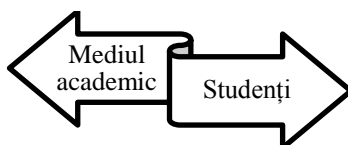

Figura 3. Subiecții de formare a capitalului uman în cadrul universităților
Sursa: elaborată de autor

În continuare, vom face o analiză a ratelor brute și nete de cuprindere în învățământ pe ani, în Republica Moldova.

Tabelul 2. Analiza ratei brute de cuprindere în învățământ, 2017-2019

	2017/2018	2018/2019	2019/2020	Abaterea 2019/2018	Abaterea 2018/2017
Învățământul preșcolar	94,3	93,4	93,9	+0,5	-0,9
Învățământul primar	103,2	104,2	106,2	+2,0	+1,0
Învățământul gimnazial	107,3	106,2	105,4	-0,7	-1,1

Sursa: elaborat în baza Biroului Național de Statistică, 2020

Astfel, putem observa că cea mai mare rată brută s-a înregistrat la nivelul anului 2017/2018 cu valoarea de 94,3 la învățământul preșcolar. La învățământul primar s-a remarcat anul 2019/2020 cu valoarea cea mai mare de 106,2. Pe când cea netă s-a caracterizat prin valoarea cea mai mare în anul 2014/2015 cu valoarea de 86,9. În concluzie, observăm că rata brută din învățământul gimnazial înregistrează o tendință de descreștere, înregistrând un trend descrescător de la 107,3, înregistrată în 2017/2018, la 105,4 în 2019/2020, pe când cele din învățământul primar și preșcolar în ultimii ani 2017-2020 înregistrează o tendință pozitivă.

Educația este unul dintre fenomenele care au apărut odată cu societatea umană, suferind pe parcursul evoluției sale modificări esențiale. „Omul nu poate deveni om decât prin educație.”, spune E. Kant, la modul imperativ. Tot ce ține de umanitate: limbajul, rațiunea, sentimentele, arta, morala se realizează numai prin educație.

Societatea actuală, responsabilitățile, individul însuși se mișcă mai repede, mai profund decât la sfârșitul secolului trecut. Problematika lumii contemporane, provocările acesteia și consecințele din domeniul educației au dus la impunerea și opera-

ționalizarea în plan teoretic-explicativ, dar și practic-aplicativ, a unor sintagme cum ar fi: învățare de-a lungul întregii vieți (lifelong learning), educație de-a lungul întregii vieți (lifelong education), educație permanentă, educația adulților, educația părinților, autoînvățare (self learning), autoinstruire, autoeducație (self education), autoinformare și autoformare educativă, autonomie educativă, educație globală.

Valul schimbărilor și al noutăților care asaltează viața umanității și a fiecărei colectivități umane a făcut necesară extinderea actului educativ de-a lungul întregii vieți. Educația dată de universitate nu mai este suficientă pentru întreaga viață a omului. În încercarea de a face față provocărilor lumii contemporane, una din direcțiile de restructurare a realității educaționale este: extinderea actului educativ la nivelul întregii vieți a individului.

A învăța să înveți și a te perfecționa continuu sunt condițiile educației permanente. Ideea educației permanente nu este nouă, necesitatea permanenței educației în plan individual și istoric fiind intuită de mult timp, în primul rând, de la clasicii pedagogiei tradiționale. Încă din secolul al XVII-lea, Jan Amos Comenius (1592-1670) afirma în lucrările sale că „tota vita schola est” – reflecție teoretică, pe care realitatea obiectivă, practica, specialiștii și știința, aveau să o valideze ulterior. S-a afirmat că „pentru fiecare om, viața sa este o școală, de la leagăn până la mormânt” [13, p. 24].

Realitatea contemporană din Republica Moldova confirmă, de fiecare dată, că avem nevoie de o educație permanentă. Nicio societate nu este complet imobilă, așa încât o anumită instruire continuă și la vârsta adulă. În societatea actuală, caracterizată prin mobilitate economică, politică, culturală, noua ordine educațională nu se conține fără avangarda mișcării pedagogice teoretice și a praxisului educațional.

Caracteristicile educației permanente sunt redate în figura 3.

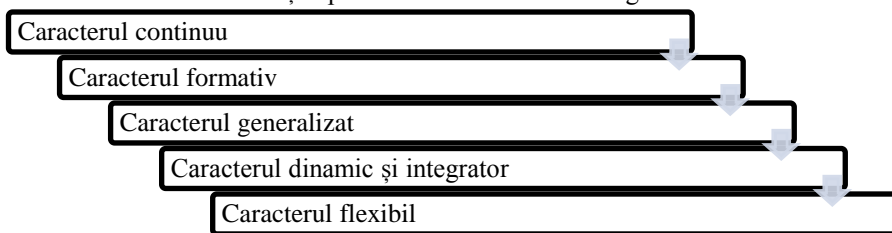

Figura 3. Caracteristicile educației permanente

Sursa: adaptată de autor în baza [12, p. 21]

În contemporaneitate, caracteristicile educației permanente sunt:

- a. Caracterul continuu, permanent – ca activitate socială, educația permanentă este analizată în:
 - planul social-istoric reprezentând premisa dezvoltării personalității umane și a umanizării omului;
 - planul individual (ontogenetic) al membrilor societății, în sensul că educația este continuă, dispărând limita cronologică a învățării. Educația nu se termină la sfârșitul instrucției școlare, ci constituie un proces permanent. Educația permanentă acoperă întreaga existență a unei persoane;
- b. Caracterul formativ – formarea, dezvoltarea și modelarea personalității umane și autoperfecționarea ei se realizează pe tot parcursul vieții, datorită caracteru-

lui său formativ, datorat influențelor formative sistematice și integratoare exercitate asupra ființei umane pe întreaga existență a unei persoane;

- c. Caracterul generalizat – educația permanentă reprezintă o activitate socială generalizată, omniprezentă și de amploare, care a pătruns în toate sferele societății contemporane;
- d. Caracterul dinamic, evolutiv și integrator – educația permanentă angajează un ansamblu de activități, și procese evolutive, care integrează și articulează toate formele și tipurile de educație cu care omul vine în contact, toate stadiile și formele educației, toate actele și experiențele educative pe care acesta le trăiește, toate influențele și înrăuirile educative care se exercită asupra omului, precum și autoeducația, într-un ansamblu funcțional integrat, unitar și coerent, care contribuie la modelarea personalității umane;
- e. Caracterul flexibil – oferta educațională a societății este extrem de diversificată și flexibilă, fiind modelată în sensul favorizării dezvoltării umane în direcția nevoilor sale educaționale, a aspirațiilor, intereselor, dorințelor, aptitudinilor, talentelor personale, a propriului profil de inteligență [12, p. 21].

Universitățile sunt astăzi acel edificiu de știință și cultură unde regăsim în formă esențializată întregul tezaur de valori al umanității, adică orizonturile cunoașterii, ale valorilor și sistemelor de acțiune umană în forma lor esențializată.

Activând într-o lume a schimbărilor rapide, pe care adesea ea le-a declanșat, universitatea își schimbă vechea orientare contemplativă, cu cea acțională. Astfel, se produce o rotație de 180 de grade a acesteia prin întoarcerea privirilor ațintite secole de-a rândul spre trecut, spre cele care vizează viitorul.

Ca atare, universitățile joacă rolul, în mod esențial, de busolă în instrucția și educația tinerei generații, în orientarea necesară faptelor noastre, în orientarea profesională. Istoria relevă că dezvoltarea unei comunități este posibilă, în mod real, numai prin păstrarea și dezvoltarea propriei identități naționale și nu prin distrugerea propriilor valori și adoptarea totală a altora, străine de tradițiile, obiceiurile și modul propriu de viață.

Universitatea din Republica Moldova joacă un rol major în aprecierea culturii, în creșterea valorilor universale și, totodată este un puternic scut de apărare împotriva pierderii unei comunități umane străvechi, cum este cea moldovenească. Universitățile alcătuiesc puntea solidă dintre culturi și civilizații diferite, dintre moduri de viață prin care, de mii de ani, comunitățile umane trăiesc, gândesc, produc și creează valori specifice.

În societatea moldovenească contemporană, universitățile trăiesc momentele unei transformări ample, parcurgând un ansamblu de prefaceri și adaptări la noile funcții și situații din civilizația noastră. Acestea sunt puternic influențate de schimbările profunde din domeniul științei, tehnicii, tehnologiei, adăpostind tezaurul cunoașterii și acțiunii umane.

Civilizația bazată pe tehnologie tinde să facă mai inteligibilă corelația sa cu noua ordine umană, căreia îi creează noi condiții de realizare. Progresul moral este cel care conferă progresului tehnic-științific atât un criteriu de valoare umană, „cât și un câmp nelimitat de convertire spre om”.

Astăzi progresul moralei avansează în direcția cunoașterii și instituirea ordinii umane în univers poate fi confirmat de activitățile cotidiene.

Conceptul tehnno-științei este încă în curs de elaborare, deși s-au scris numeroase lucrări pe această temă. Înțelesul său este divers nuanțat, uneori chiar total diferit, datorită criteriului în raport de care sunt elaborate definițiile. Oricare ar fi denumirea, acest concept ilustrează tendințele prezente în explicarea fenomenului nou de știință și tehnică.

Universitățile nu pot rămâne în afara evoluției tehnno-științei: creșterea imensă a volumului informațiilor ce caracterizează epoca noastră ar duce la blocarea procesului instructiv-educativ, dacă nu ar fi preluată de calculator o sumă de operații privind stocarea, prelucrarea și diseminarea acestor informații către studenți. Construcția tehnică și științifică a calculatorului îi permite acestuia să stocheze, prelucreze și să transmită mai multe miliarde de informații.

Universitatea rămâne instituția unde se dau cele mai multe idei. E clar că trebuie înnoirea. Toate universitățile se ocupă și cu probleme care nu sunt soluționate, de exemplu diviziunea științifică. Acest tablou este confuz. Întotdeauna universitatea a dat o viziune integratoare asupra societății. Astăzi, Universitățile mai dau viziuni. Acestea au scăzut. Puțini mai izbutesc să articuleze viziunea. Se trăiește cu surogate de viziuni.

În acest context, se încearcă noi soluții de organizare a universităților. Sunt 3 propuneri puse pe tapet:

1. Noua Universitate – campioană este o universitate deschisă la bază și ultra-selectivă la vârf.
2. Universitatea cu responsabilitate publică → sub control public → antreprenorială.
3. Universități Globale – constituie soluție sigură cu studenți de pe tot globul.

Noua misiune este crearea de lideri. Se pune accent pe partea de inovație [11].

În concluzie, putem contura că universitatea este spațiul unde se nasc idei, unde se creează, unde se cercetează și se explică, unde studenții deslușesc lucrurile străine, unde cultul și cunoștințele creează valori primordiale, unde creativitatea și inovarea sunt prezente pentru a crea valoare și a oferi o strălucire a lumii academice și a lumina calea atingerii competitivității sustenabile universitare. Capitalul uman se naște în cadrul școlii, crește și înflorește în cadrul universității fiind abundat de cultura academică și valul de cunoștințe, și roada se culege la locul de muncă unde oamenii își utilizează acel bagaj de cunoștințe și îl dezvoltă pentru înflorirea întreprinderii.

Bibliografie:

1. ARMSTRONG, M. *Managementul resurselor umane, manual practic*. București: Editura CODECS, 2003.
2. BASSANINI, A., SCARPETA, S. *Does Human Capital for Growth in OECD countries?, Evidence from Pooled Mean Group Estimates*. Economics Department Working Papers no. 282, 2001.
3. BECKER, G. *Capitalul uman o analiză teoretică și empirică cu referire special la educație*. București: ALL, 2004.
4. MOVILĂ, I., SUSLENCO, A. et al. *Management strategic al potențialului uman*. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2014, pp. 85-124. ISBN 978-9975-50-138-5.

- [online] [citat 11.03.2021]. Disponibil: <http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/handle/123456789/1442>
5. PRODAN, A. *Managementul Resurselor Umane: Ghid Practic*. București: Editura Economică, 2011.
 6. RAZUMOV, A. A. Calitatea personalului: de la teorie la practică. In: *Nivelul de trai al regiunilor Rusiei*. 2007, nr. 8/9, pp. 87-92.
 7. SUSLENCO, A. Modelarea relațiilor competitivitate-capital uman. In: *Revista Economica, Business și administrare. Management*. 2015, nr. 3 (93), pp. 14-20. [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: http://irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/189/SuslencoA_ec_2015_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 8. SUSLENCO, A. Dezvoltarea calității personalului fundamentul creșterii competitivității țării. In: *Teoria și practica administrării publice: Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, 23 mai 2014*. Chișinău: AAP, 2014, pp. 444-447. ISBN 978-9975-4241-9-6.
 9. SUSLENCO, A. Dimensiunile etice ale formării, gestiunii capitalului uman în scopul sporirii competitivității companiilor. In: *Aspecte ale dezvoltării potențialului economico-managerial în contextul asigurării securității naționale*. Bălți: Presa Universitară Bălțeană, 2015, pp. 246-252. ISBN 978-9975-132-35-0.
 10. SUSLENCO, A. Calitatea capitalului uman și competitivitatea – două fațete a unei economii durabile. In: *Orientări actuale în cercetarea doctorală*. Bălți: Tipografia Universității din Bălți, 2015, pp. 33-42. ISBN 978-9975-3054-8-8.
 11. SUSLENCO, A., *Dezvoltarea capitalului uman și competitivitatea întreprinderii*. Iași: Tehnopress, 2015, 246 p. ISBN 978-606-687-179-2 [online] [citat 15.03.2021]. Disponibil: https://openlibrary.org/people/librunivusb/lists/OL103995L/Dezvoltarea_capitalului_uman_%C5%9Fi_competitivitatea_%C3%AEntreprinderii_Monografie
 12. SUSLENCO, A. The development of the innovative potential in the academic environment of the Republic of Moldova – a wish or a necessity? In: ***Rethinking Social Action. Core Values in Practice***. Iași, 2017, pp. 876-888. [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.18662/lumproc.rsacvp2017.80>
 13. TODORUȚ, A. Lean management în contextul actual de evoluție al unei organizații. In: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie*. 2011, nr. 2, pp. 34-39.
 14. Biroul Național de Statistică, 2020 [online] [citat 04.03.2021]. Disponibil: www.statistica.md